

LUNDS
UNIVERSITET

De saudiska kvinnornas rätt till frihet

*- En studie av Saudiarabiens uppföljningsrapport för CEDAW
och "Women for Reform":s skuggrapport inför traktatmötet 2007*

Karna Åkesson

Avdelningen för mänskliga rättigheter

Historiska institutionen

Kurskod: MRSG31

Termin: Hötterminen 2017

Handledare: Olof Beckman & Fredrika Larsson

Omfång: 12006 ord

Abstract

Syftet med uppsatsen är att ge en ökad förståelse för de saudiska kvinnornas rätt till frihet genom ratificeringen av CEDAW. Martha C Nussbaums teori om ett värdigt mänskligt liv genom hennes kapacitetslista har använts som grund för att granska kvinnors rättigheter i Saudiarabien och om de anses leva ett värdigt mänskligt liv. För detta har en komparativ kvalitativ innehållsanalys gjorts på två dokument, dels Saudiarabiens uppföljningsrapport inför CEDAW:s traktatmöte 2007 och dels en kommenterad skuggrappport utfärdad av den oberoende och anonyma gruppen "Women for Reform". Dokumenten har ställts emot varandra för att undersöka likheter och skillnader i hur de saudiska kvinnornas friheter ter sig genom ratificeringen av CEDAW. Resultatet presenteras utefter Nussbaums tio kapaciteter, vilket utgör analysen för vad ett värdigt mänskligt liv kan vara. Slutdiskussionen ägnas åt att sammanställa analysen och visar på att Saudiarabiens normsamhälle gör att kvinnor inte kan emancipera sig från förmyndarskapet och få de fri- och rättigheter som CEDAW menar på att de har rätt till.

Nyckelord

Kvinnor, Saudiarabien, CEDAW, Förmyndarskap, Kapacitetslista, Nussbaum

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 Inledning	1
1.1 Disposition	3
1.2 Bakgrund	4
1.3 Problemformulering, syfte och frågeställningar	4
1.4 Primärmaterial	5
1.5 Källkritik	5
1.6 Avgränsning	6
2 Litteraturoversikt och tidigare forskning	7
2.1 Ett arabiskt perspektiv	7
2.2 Heder, politisk islam och kritik mot CEDAW	9
2.3 Medias makt	10
3 Teori	12
3.1 Ett värdigt mänskligt liv	12
4 Metod	17
4.1 Komparativ analys	17
4.2 Innehållsanalys	17
4.3 Tillvägagångssätt	18
5 Analys	19
5.1 Rätt till liv	19
5.2 Rätt till kroppslig hälsa	20
5.3 Rätt till kroppslig integritet	22
5.4 Rätt till sinnen, fantasi och tänkande	24
5.5 Rätt till känslor	27
5.6 Rätt till praktiskt förnuft	27
5.7 Rätt till samhörighet	28
5.8 Rätt till andra arter	30
5.9 Rätt till lek	31
5.10 Rätt till kontroll över den egna omgivningen	32
6 Sammanfattande diskussion	35
6.1 Vidare forskning	36
7 Referenser	37

TABELLFÖRTECKNING

Tabell 1. Nussbaums kapacitetslista	14
-------------------------------------	----

1 Inledning

I detta kapitel kommer uppsatsens ämne först att introduceras. Därefter ges disponeringen för arbetet för att sedan ge en kort bakgrund till Kungadömet. Sedan ges en problemformulering som leder till uppsatsens syfte och frågeställningen. Vidare presenteras primärmaterialet, källkritik och uppsatsens avgränsningar.

Tänk om du är och jag är i öknen och det råkar vara så att du inte har täckt dina ben och att jag råkar se dem. Då blir jag – jag måste tyvärr säga som det är – men jag bli kåt. Det kan jag inte hjälpa, för det är så mannen är skapad. Därför ska du vara täckt. Det är för din egen säkerhet. Du ska bära abaya som räcker ner till skorna och du ska vara ordentligt klädd, inte visa benen.¹

Nawal El Saadawi, som är uppväxt i Egypten under 1920-talet, skriver om synen på kvinnor i arabvärlden. El Saadawi kommenterar likt citatet ovanför att kvinnors sexualdrift anses vara så stark att den gör män hjälplösa. Däremot ifrågasätter hon hur det kan komma sig att det är kvinnor som ska täcka sig och gömmas undan, när det är mannen som inte kan kontrollera sig och hålla sig till sin fru. I sin bok *The Hidden Face of Eve – Women in the Arab World* skriver El Saadawi om hur de arabiska samhället försöker förminska kvinnor och kontrollera dem.² Vidare rapporterar *Human rights watch* om hur kvinnor tvingas att leva ett liv som omyndiga. Oavsett deras ålder, uppnår kvinnor aldrig en myndighetsålder där de får en egenbestämmande rätt över sitt liv och sina valmöjligheter.³ Till exempel var det fram till och med år 2017 inte lagligt för kvinnor att köra bil i Saudiarabien. Sedan år 2017 innehar saudiska kvinnor rättigheten att köra bil men däremot innehar de inte rättigheten att sätta sig i bilen utan ett godkännande av sin förmyndare, som dessutom måste sitta med i bilen.⁴ Detta leder till ett ifrågasättande angående vilka möjligheter de saudiska kvinnorna har till ett värdigt mänskligt liv. Definitionen för ett värdigt mänskligt liv står Martha C Nussbaum för och kommer förklaras i punkt 2 för teori.

År 2000 skrev Saudiarabien under *The Convention of Elimination of all forms of Discrimination Against Women*, som härnäst kommer benämnas enbart med

¹ Citat av Mr Khaled, tjänsteman för ministeriet, Tina, Thunander, *Resa i sharialand, ett reportage om kvinnors liv i Saudiarabien*, Stockholm: Leopard, 2011.

² Nawal, El Saadawi, transl. and ed. by Sherif, Hetata, *The hidden face of Eve: women in the Arab world*, London: Zed Press, 1980, s. 139.

³ Human rights watch, *Boxed In Women and Saudi Arabia's Male Guardianship System*, (2016-07-16).

⁴ Sofia. Eriksson, Snart kan saudiska kvinnor köra till jobbet, *Sydsvenskan*, (2017-09-27).

förkortningen CEDAW. Vid ratificering av en konvention sker det ett uppföljningsmöte vart fjärde år. En traktatkommitté, likt en expertpanel, utsedd av Förenta Nationerna, FN, studerar landet och undersöker vilka åtgärder som har gjorts för att uppfylla den ratificerade konventionens riktlinjer. Inför varje fyraårsperiod ska landet sammanställa en rapport för att påvisa hur de arbetar med att implementera konventionens riktlinjer i statens lag. Saudiarabien har endast haft ett möte sedan ratificeringen, under 2007, och valde då att sammanställa de tänkta två rapporten i en rapport. Detta dokument ligger till grund för denna uppsatsens analys och kommer benämnas som uppföljningsrapporten. Ytterligare en rapport har sammanställts under 2016 men mötet kommer inte att hållas förrän under februari 2018 och därför har det inte legat till grund för denna uppsats. För att skapa en motpol till den saudiska statens rapport har den kommenterade skuggrapporten som har utförts av ”Women for Reform” använts, som kommer benämnas som enbart skuggrapporten. ”Women för reform” beskrivs som en grupp kvinnor som har jobbat oberoende, utan tillhörighet i ett speciellt nätverk, med att utfärda rapporten. Deras gemensamma nämnare är att de är intresserade av offentliga frågor och aktiva i kvinnors rättigheter. Skuggrapporten är uppdelad i tre delar. Den första delen är en kortare sammanfattning av den större rapporten som presenteras i del tre. Del två är en sammanfattning av traktatkommitténs rekommendationer med kommenterar av ”Women for Reform”. I del tre går ”Women for Reform” igenom CEDAW:s artiklar mer noggrant och förklarar vad regeringen har gjort och inte gjort och vilka lagar som finns, och hänvisar till rapporterade fall där det går.

Kungadömet har reserverat sig mot artikel 9 paragraf 2 vilken innebär att kvinnor ska ha samma rättigheter till deras barns medborgarskap som mannen har. Den andra reservationen som har gjorts är mot artikel 29 paragraf 1 som kortfattat innebär att om det blir en tvist angående tillämpning av CEDAW mellan konventionsstaterna så ska tvisten tas till internationella domstolen. Utöver detta reserverar sig Kungadömet mot allting som motsäger sig normen för islamistisk lag.⁵ Många icke-statliga organisationer rapporterar hur läget ser ut i landet och trots att CEDAW är ratificerad, endast med två reservationer, rapporteras det om att kvinnors rättigheter är nästintill obefintliga. Frågeställningen för uppsatsen är att studera hur saudiska kvinnors frihet ter sig efter ratificeringen av

⁵ UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), *UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women: Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia*, 29 March 2007, CEDAW/C/SAU/2, s. 8.

CEDAW. Min personliga ställning är att frihet kan erhållas genom att få rättigheter, av denna anledning används både fri- och rättigheter i studien.

1.1 Disposition

Först kommer bakgrunden ges till Kungadömet Saudiarabien för att ge en ökad förståelse till hur samhället är uppbyggt hur teokratins auktoritet formar Kungadömet. Därefter kommer syftet och frågeställningen presenteras innan en grundligare redogörelse och förklaring görs av primärmaterialet. I kapitel 2 kommer genom El Saadawi en djupare kartläggning av de arabiska kvinnorna dels genom hennes egen text och dels i en jämförande text med Simone de Beauvoirs tankar som är skriven av Tuva Korsström.⁶ Målet är att ge en tydligare bild av hur de arabiska kvinnorna påverkas av sin miljö och deras roll i samhället. Ytterligare två artiklar kommer att användas för att förklara spänningsläget mellan religion och styrelseskick och betydelsen av heder inom den arabiska kulturen. Vidare kommer även en artikel argumentera för CEDAW som ett svagt instrument med vagt språk och en annan artikel argumenterar för att arabvärlden inte är intresserad av västerländska ideologier. Alternativa lösningar eller komplement till CEDAW kommer att ges genom vissa av artiklarna för att visa på hur komplex situationen är och att det finns fler sidor än en. Nussbaums teori om feminism och ett värdigt mänskligt liv kommer vara vägledande för syftet med uppsatsen och en grundläggande förklaring kommer att ges i kapitel 3. Perspektivet med utgångspunkt i kvinnors liv och sociala rättvisa har valts därför att uppsatsen ämnar jämföra kvinnors roll och rättigheter och hennes anspråk på frihet genom uppföljningsrapport gentemot hur skuggrapporten kommenterar på den. Nussbaum anser inte att frihet handlar om rättigheter nedskrivna på ett papper, utan minst lika viktigt är att de måste handlas utifrån. Enligt Nussbaum är det statens uppgift är att se till att de nedskrivna och undertecknade förordningar efterlevs samt att vidta aktiva åtgärder om de inte gör det.⁷ I kapitel 4 redogörs metoden, en komparativ innehållsanalys som vävs samman med teorin för att en grundläggande analys ska kunna göras i kapitel 5. Slutligen kommer en slutdiskussion presenteras i kapitel 6 vilket leder fram till besvarande av frågeställningen och syftet med uppsatsen.

⁶ De arabiska kvinnorna används för att förklara mer generellt kvinnors situation i arabländerna, medan de saudiska kvinnorna används när det är specifikt för de saudiarabiska kvinnorna.

⁷ Martha C Nussbaum, *Kvinnors liv och sociala rättvisa: ett försvar för universella värden*, Göteborg: Daidalos, 2002, s. 81.

1.2 Bakgrund

Kungadömet Saudiarabien har funnits i nästan hundra år och innehar en intensiv historia.⁸ Det är en absolut monarki, utan några politiska partier, som styrs av kungafamiljen och dess ministerråd. Inom Kungadömet är teokrati grunden för normer och tradition och inför stora beslut rådfrågas de religiösa ledarna.⁹ Det finns många grenar inom islam och den som är vägledande i Saudiarabien är den sunnitiska inriktningen. Inom den sunnitiska inriktningen tillämpas den hanbalitiska rättsskolan med den strängare wahabistiska inställningen som förhållningssättet. Den hanbalitiska rättsskolan lägger stor vikt vid profeten Muhammed och hans ledsagares normativa sedvana, så kallad *sunna*. Koranen anses som evig och oskapad.¹⁰

Den wahabistiska inriktningen innebär att allting som anses som nyskapande ska avvisas och syftet är att försöka skydda sig från normupplösningar som till exempel jämställdhet mellan könen. Muhammeds *sunna* är det normativa föredömet.¹¹ Koranen räknas som Kungadömetets konstitution och därmed grundar sig Kungadömetets rättssystem på sharialag. Kungadömet har utöver polisväsen även en sedlighetspolis, så kallad *mutawwa*, som ser till att medborgarna följer vad sharialagen förespråkar. Saudiarabien arbetar för att fungera som en försvarare för islam och främja intresset för islam runtom i världen.¹² Samhället är uppbyggt i ett traditionellt stam- och klansamhälle där grupptillhörighetens normer och värderingar är starka.¹³ Familjen och släkt går före allt annat. Även om landet kan klassificeras som modernt i form av teknik och konsumtionsvaror så värderas den islamska och traditionella livsstilen högt. Saudiarabien är en välmående ekonomi och kan anses som ett utvecklat land rent sakligt och produktmässigt, däremot kan deras styrelsesätt anses långt ifrån en innovation.

1.3 Problemformulering, syfte och frågeställningar

I uppsatsen kommer kvinnors rättigheter definieras genom CEDAW, med tanke på att denna konvention ligger till grund för universalism för kvinnors rättigheter. För att granska kvinnors rättigheter används uppföljningsrapporten, utfärdad av saudisk

⁸ Kommer härnäst benämnas som endast kungadömet eller Saudiarabien.

⁹ *Nationalencyklopedin*, Inledning, Anders, Jönsson, (2017-12-27).

¹⁰ *Nationalencyklopedin*, hanbalitiska (2018-01-03).

¹¹ *Nationalencyklopedin*, wahhabism. (2018-01-03).

¹² *Nationalencyklopedin*, Rättsväsen, Ulf, Arvidsson, Michael, Bogdan, (2017-12-27).

¹³ *Nationalencyklopedin*, Sociala förhållanden, NE-redaktionen (uppdatering), Hans, Holmén, (2017-12-27).

myndighet, som ställs emot skuggrapporten, utfärdad av ”Women for Reform”, inför uppföljningsmötet 2007 för CEDAW med traktatkommittén. Genom uppföljningsrapporten och skuggrapporten kommer Nussbaums teori om feminism och vad som kan betraktas som ett värdigt mänskligt liv vävas in. Granskningen av dokumenten kommer framför allt att titta på hur rapporterna ser på fri- och rättigheter.

Syftet med uppsatsen är således att *ge en ökad förståelse för de saudiska kvinnornas rätt till frihet genom ratificeringen av CEDAW*. För att uppfylla uppsatsens syfte kommer följande frågeställning undersökas:

- Hur ter sig saudiska kvinnors frihet genom deras undertecknade rättigheter i enlighet med CEDAW, under uppföljningsmötet 2007?

1.4 Primärmaterial

Uppsatsen avser att undersöka två olika typer av dokument. Det ena dokumentet är en uppföljningsrapport utfärdad av saudisk myndighet inför mötet med traktatkommittén för CEDAW 2007. Det andra dokumentet är en skuggrapport utförd av ”Women for Reform”, som är ett kommenterat dokument på den nämnda uppföljningsrapporten. Dessa två dokument kommer ställas mot varandra för att se hur de olika texterna och upphovspersonerna diskuterar fri- och rättigheter i enlighet med CEDAW:s riktlinjer. Båda dokumenten går att erhålla genom FN:s sida för Kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter, OHCHR. Vanligtvis utfärdas skuggrapporter av icke-statliga organisationer, men Kungadömet måste godkänna alla icke-statliga organisationer som verkar i landet, vilket också talar för hur staten styrs. Skuggrapporten delger en intressant diskussion till hur saudiska kvinnor talar om sina egna fri- och rättigheter och kommer att fungera som en motpol till uppföljningsrapporten. Genom dessa två dokument finns en önskan om att titta på olika sätt av tolkningar och uttryck på anspråk för fri- och rättigheter.

1.5 Källkritik

Skribenterna för skuggrapporten går inte att granska, med tanke på att organisationen är anonym. Det enda som går att få reda på om ”Women for Reform” är att det är en grupp kvinnor som har jobbat oberoende, utan tillhörighet i ett speciellt nätverk, med att utfärda rapporten. Deras gemensamma nämnare är att de är intresserade av offentliga frågor och

aktiva i kvinnors rättigheter. Uppföljningsrapporten och skuggrapporten kan beskrivas som två motpoler som bevakar samma ämne ur två olika perspektiv.

Jag är uppmärksam på att ingen av rapporterna är dagsfärska. Anledningen till detta är att Kungadömet endast har haft ett traktatmöte och således existerar endast en uppföljningsrapport. Därav har båda rapporterna valts för att spegla samma tidsram för saudiska kvinnors fri- och rättigheter. Sedan rapporterna publicerades år 2007 har förändringar skett i det saudiska samhället. En del av kritiken som framförs i skuggrapporten är därför inaktuell då fri- och rättigheter har förändrats för de saudiska kvinnorna. För att återskapa den komplexa situationen som de saudiska kvinnorna befinner sig i har ett varierat utbud av artiklar valts dels för att ge en generell bild av arabiska kvinnors livssituation för att förstå vad den saudiska kulturen är influerad av. Även artiklar som fokuserar på implementeringen av CEDAW i Mellanöstern och Nordafrika har valts för att skapa en förståelse för hur en implementering sker, och vilka motstridigheter som kan råda.

Både uppföljningsrapporten och skuggrapporten är översatta från arabiska till engelska, för att sedan återgivas på svenska för uppsatsens skull. Artiklarna är översatta från engelska till svenska. Vid översättning av dokument kan uttryck förändras, misstolkas eller få en annan betydelse än det ursprungliga.

1.6 Avgränsning

Uppsatsen avser inte behandla gästarbetares villkor, även om de är kvinnor, utan enbart saudiska kvinnor och deras fri- och rättigheter. Rapporterna diskuterar även barns rättigheter, vilket inte heller uppsatsen ämnar hantera, även om de tillhör det kvinnliga könet. Dessa avgränsningar är gjorda dels på grund av platsbrist men också därför att uppsatsen avser att redogöra för saudiska kvinnors anspråk på fri- och rättigheter.

2 Litteraturöversikt och tidigare forskning

Under detta kapitel kommer tidigare forskning delges. Utgångspunkten ligger i Tuva Korsströms undersökning "Kan kvinnor tänka" där Simone de Beauvoirs tankar om feminism är sammanfattade. Genom Nawal El Saadawi kommer även en djupare förståelse för de arabiska kvinnornas livssituation ges. Vidare presenteras artiklar som diskuterar kvinnor som ett supplement till mannen och vilka utmaningar implementeringen av CEDAW möter.

I en studie gjort av Korsström skriver hon att de Beauvoir hävdar att kvinnor alltid beskrivs som "den andra" och definieras genom mannens villkor.¹⁴ Ett av de Beauvoirs kändaste citat är följande: *Man föds inte till kvinna, utan man blir det.*¹⁵ Korsström skriver att de Beauvoir syftar till att kvinnan inte konstrueras genom något biologiskt, psykologiskt eller ett ekonomiskt öde, utan kulturklimatet fastställer vad som anses kvinnligt. Vidare genom äktenskap binds kvinnor till ett liv inom hemmets väggar.¹⁶ I Korsströms studie tolkar hon de Beauvoir vidare genom att skriva att de Beauvoir inte anser att problemet ligger i att kvinnor inte har ett sinne för tänkandet, utan att hon befinner sig i en situation där hon inte behöver använda sig av det och har då svårt att utveckla den egenskapen.¹⁷ Däremot finns det mycket kritik mot de Beauvoirs åsikter. Korsström skriver att de Beauvoir var själv en spelpjäs i det patriarkala samhället och underordnade sig orättvisor utan att göra motstånd.¹⁸

2.1 Ett arabiskt perspektiv

För ett arabiskt perspektiv har El Saadawis bok från 1980 legat till grund. El Saadawi kommer ursprungligen från Egypten men skriver om den generella arabiska världen i Mellanöstern. Hon inleder med att beskriva den kvinnliga könsstymningen och drar detta till den grundläggande rädslan för kvinnors sexualitet och synen på kvinnan som

¹⁴ Tuva, Korsström, *Kan kvinnor tänka, en studie om det kvinnliga tänkandets villkor*, Eslöv: B. Östlings bokförl. Symposion, 2002 s. 151.

¹⁵ Korsström, 2002, s. 152.

¹⁶ Korsström, 2002, s. 152.

¹⁷ Korsström, 2002, s. 155.

¹⁸ Korsström, 2002, s. 165.

mannens ägodel.¹⁹ Kvinnors sexualitet anses så stark att mannen blir hjälplös och kan inte motstå henne.²⁰ Med tanke på hotet en kvinnas sexualitet utgör passar det bäst att isolera henne i hemmet utan kontakt med någon. Detta är den smidigaste åtgärden för att dölja hennes förföriskhet för andra.²¹ El Saadawi tar upp ett frekvent ifrågasättande om varför mannen inte kan kontrollera sin sexual drift och hålla sig till en fru, vilket kvinnan får göra trots att de utstrålar en starkare drift. Vidare anser El Saadawi att religionen innehar ett mildare behandlingssätt mot män än mot kvinnor, samtidigt som hon ifrågasätter det. Hon drar liknelsen mot att en kvinna har lika många rättigheter i samhället som en slav i ett slavsamhälle.²² El Saadawi motsäger sig de Beauvoirs syn på att kvinnor ska vara ”den andra” och fastställer att kvinnan utformas som en ägodel för mannen, som ska skyddas.²³ Ett citat av El Saadawi har valts ut för att påvisa vad hon anser att kvinnor får utstå för sin frihet:

Frihet har sitt pris. Det priset betalar varje fri kvinna med sin sinnesfrid och sin hälsa, när hon möter samhällets motstånd och våldsmekanismer. Men i vilket fall som helst måste kvinnan alltid betala dyrt, också om hon väljer att underkasta sig. Också för underkastelsen är hon tvungen att betala med sin hälsa, sin lycka, sin personlighet och sin framtid. Eftersom hon ändå måste betala, så varför skulle hon inte hellre betala för frihet än för slaveri?²⁴

El Saadawi påpekar att de arabiska kvinnorna juridiskt sett är rättslösa gentemot mannen. Ett jämställt samhälle med rättigheter finns inte. Mannen får ta mer än en fru och skilja sig utan medhåll från den nuvarande partnern, vilket kvinnan inte kan göra lika obehindrat. Kvinnor har juridiskt sett tillåtelse att skilja sig men det är en långdragen process som de sällan vinner. Korsström skriver att syftet med El Saadawis text är varken att reformera eller kritisera utan att ge kvinnor en rättvisare och drägligare tillvaro som individ, maka, moder och arbetstagare.²⁵ Hennes skildring av de arabiska kvinnorna är att de står utanför både kunskap som utövande av religion, de är inte bara tvingade till en viss klädsel, även deras sinne är beslöjat. De ska befinna sig i hemmet och ge gensvar på mannens begär. Skulle de inte lyssna till mannens begär erhåller han en rätt att skilja sig och hitta en fru som gör det. Hon har ingen rätt att varken uppträda egensinnigt eller

¹⁹ Korsström, 2002, s. 173.

²⁰ El Saadawi, 1980, s. 135.

²¹ El Saadawi, 1980, s. 136.

²² El Saadawi, 1980, s. 139.

²³ Korsström, 2002, s. 173.

²⁴ Korsström, 2002, s. 176.

²⁵ Korsström, 2002, s. 176.

ifrågasätta sin makes kompetens.²⁶ För mannen räknas det som under hans värdighet att lyssna till sin fru. Kvinnor ska bli omhändertagen av sin make, det är hans uppgift att sätta tak över hennes huvud, sedan är det fri definition av hur det ter sig skriver El Saadawi.²⁷ Genom att kvinnor är förvisad till hemmet kan maken känna sig trygg i att hon är lojal mot honom och inte heller beblanda sig med okända män och deras syndiga tankar. Hon kan dessutom ägna all sin tid åt hemmet och familjen. Slutligen är det även för andra mäns skull som kvinnor ska vara förvisad till hemmets fyra väggar, därför att kvinnors dragningskraft stör männens fokus gentemot religionen.²⁸ Inom den muslimska tron ska kvinnor ha rätt till kontroll över sina tillgångar, men El Saadawi ifrågasätter hur det ter sig om hon inte ens har rätt att komma ut ur fängelset utan en förmyndares godkännande.²⁹

2.2 Heder, politisk islam och kritik mot CEDAW

I MENA:s rapport *Implementing CEDAW in North Africa and the Middle East*, skriven 2008, beskrivs spänningsläget mellan religionen och styrelseskicket som huvudkomponenter för att förstå kvinnors situation i de arabiska länderna.³⁰ Rapporten sätter ett fokus på att förklara hur viktigt heder är inom islam, och hur det utgör ett problem för framförallt kvinnor. Kvinnor blir satta i en sårbar position om de blir utsatta för en kränkning eller våld, och inte kan rapportera det för utan att förlora familjens heder.³¹ Rapporten stiftar politisk islam som ett begrepp som ligger till grund för att förklarar hur hårt landet är styrt av sharialagar. Sharialagar utgör den starka patriarkala ordningen och som, likt El Saadawis tolkning, leder kvinnan till att bli ett supplement till mannen.³² På grund av politisk islam skriver MENA-rapporten att det är svårt att implementera CEDAW.

I artikeln *Challenges facing CEDAW in the Middle East and North Africa* håller författaren Samar El-Masri med om att kultur och religion påverkar kvinnors rätt till rättigheter.³³ El-Masris huvudpoäng är däremot att CEDAW är ett alldeles för svagt instrument med tanke på att länder kan skriva reservationer mot vissa av punkterna. El-

²⁶ El Saadawi, 1980, s. 141.

²⁷ El Saadawi, 1980, s. 142.

²⁸ El Saadawi, 1980, s. 187.

²⁹ El Saadawi, 1980, s. 188.

³⁰ MENA är en förkortning för länder inom Mellanöstern och Nordafrika, förkortningen står för Middle East and North Africa.

³¹ Sam, Brotman, Emma, Katz, Jessie, Karnes, Winter, West, Anne, Irvine, Diana, Daibes, *Implementing CEDAW in North Africa and the Middle East*, 2008, s. 7.

³² Brotman, Katz, Karnes, West, Irvine, Daibes, 2008 s. 2.

³³ Samar, El-Masri, Challenges facing CEDAW in the Middle East and North Africa, *The International Journal of Human Rights*, 16:7, 2011, s. 934.

Masri menar på att reservationerna gör konventionen mer eller mindre onödig. Dessutom fortsätter kritiken mot att övervakningssystemet är alldeles för svagt för att säkra implementering av konventionen. El-Masri menar på att detta ligger till grund för hur konventionen är skriven, då språket är för generellt. Staten uppmanas inte att ta alla åtgärder mot att bekämpa ojämställdhet, utan uppmanas att ta nödvändiga och lämpliga åtgärder.³⁴ El-Masri påpekar att det inte finns specifika åtgärder som ska tas, utan staten kan själv välja hur de ska uppnå vad som står i konventionen, detta leder i sin tur att staterna kan hänvisa till att senarelägga åtgärder, på obestämd tid. Ytterligare kritik riktar El-Masri mot CEDAW då den är påverkad av västerländska feminister som antingen inte har lyssnat på vad icke-västerländska kvinnor behöver eller inte ens frågat dem.³⁵ El-Masri anser att konventionen missar att ta upp grova kränkningar mot kvinnor såsom prygel och tvångsgiftemål. I artikeln *Women and empowerment in the Arab World*, som är skriven av Sherifa Zuhur 2003, nämner också västerländska feminister och hur de talar om rättigheter och vilka val de gör.³⁶ I artikeln skrivs det att västerländska kvinnor hellre satsar på en karriär än en familj. Zuhur skriver att vissa arabsamhällen försöker komma ifrån västerländska ideologier, och av den anledningen vill de inte implementera konventioner såsom CEDAW.

2.3 Medias makt

Både Liliana Trofin och Madalina Tomescu i artikeln *Women's right in the Middle East*, skriven 2003, och Zuhur skriver om att kön måste ses utifrån ett intersektionellt perspektiv där det korsas med makt och status.³⁷ Trofin och Tomescu skriver att detta också leder till att olika kvinnogrupper behöver olika reformer, det finns inte bara en lösning, och att det är viktigt att lyssna på vad varje kvinna har att säga. De utvecklingar som har skett i staten, har utvecklats av en mansdominerande församling. De tar upp media som ett exempel. Media inom arabvärlden är producerad av män, och riktar sig mot män. Det finns media som riktar sig mot kvinnor, men då är det mot moderniserade medelklass kvinnor och handlar om deras traditionella roll som hemmafru. Trofin och Tomescu menar på att media har makten att ändra synen på kvinnor och deras roll i samhället genom att kvinnor borde framhävas som produktiva arbetstagare. MENA-

³⁴ El-Masri, 2011, s. 937.

³⁵ El-Masri, 2011, s. 941.

³⁶ Sherifa, Zuhur, Women and empowerment in the Arab World, *Arab Studies Quarterly*; 2003; 25 s. 19.

³⁷ Liliana, Trofin, & Madalina, Tomescu, Women's rights in the Middle East. *Contemporary Readings in Law and Social Justice Volume 2*(1), 2010, s. 153.

rapporten anser också att kvinnor kan få fler rättigheter genom media. Kan kvinnor få möjligheten att ge utlopp för sina åsikter och publicera media och även ta till sig av andras åsikter kan samhället utvecklas och kvinnor kan få fler rättigheter.³⁸ I artikeln *Qatari Women's Perceived Rights in Light of the Convention of The Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, 2014, lyfter Asma Al-Attiyah och Ramzi Nasser en viktig punkt som gäller för fler än Qatars kvinnor. De skriver att många kvinnor i arabvärlden inte vet vilka rättigheter de har till sitt förfogande. Detta är på grund av det patriarkala samhället och att de inte har tillgång till media, och kan därför inte kämpa för att få några rättigheter.³⁹ För att kunna nå jämställdhet så måste de bli upplysta om att de besitter rättigheter och kan då skapa en röst för emancipation för att nå jämställdhet.⁴⁰ El-Masri menar istället att trots att utveckling har skett under det senaste årtiondet så måste förändringen komma underifrån och inifrån religionen för att en riktigt förändring ska ske. Gräsrotsrörelse måste skapas inom islam för att kunna ändra samhällsstrukturen och ge kvinnor fler rättigheter.⁴¹

Det kan tyckas att det är ett brett perspektiv på tidigare forskning med ett innehåll av flera olika parametrar, som därmed gör ämnet komplext. Det är viktigt att kartlägga kvinnors roll i samhället, samtidigt som det är viktigt att fokusera på olika parametrar kring hur implementeringen av en konvention sker. Det är viktigt att visa att bara för att en konvention är ratificerad, så innebär inte det att staten kommer ta till alla medel för att implementera den. Många studier som har gjorts för att påvisa de arabiska kvinnornas levnadssituation är väldigt generella. Dessutom är det viktigt att poängtera det intersektionella perspektivet, att det finns kvinnor i Saudiarabien som har det bättre än vad denna rapporten visar och det finns kvinnor som har det sämre vad denna rapport delger. Få artiklar som jag har hittat har dessutom utfört en komparativ innehållsanalys mellan två dokument, uppföljningsrapporten och skuggrapporten, för att försöka reda ut hur kvinnor har det, vilken utveckling de har, och är på väg att få. Dessutom saknar många rapporter en parameter för att gradera ett värdigt liv att leva, vilket genom min studie baseras på Nussbaums definition på ett värdigt liv.

³⁸ Brotman, Katz, Karnes, West, Irvine, Daibes, 2008, s. 27.

³⁹ Asma, Al-Attiyah, & Ramzi, Nasser, *Qatari Women's Perceived Rights in Light of the Convention of the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, *The social sciences*, 2014.

⁴⁰ Emancipation menas att frigöra sig från ett tillstånd av att inte vara myndigt, underordnad eller rättslöshet och genom detta erhåller en fri självbestämmanderätt och jämlikhet med andra.

⁴¹ El-Masri, 2011, s. 942.

3 Teori

I kapitlet ska först och främst en presentation ges av Martha C Nussbaum. Vidare kommer en förklaring på vad hennes teori går ut på, för att slutligen förklara uppkomsten av varför hennes teori har valts för arbetet. Teorin kommer att definiera vad ett värdigt mänskligt liv innefattar och Nussbaums kapacitetsstege kommer att ligga till grund för granskningen av uppföljningsrapporten och skuggrapporten.

3.1 Ett värdigt mänskligt liv

Nussbaums definition av feminism lyder "[...] en feminist är en kvinna eller man som förstår att kvinnor nu är och historiskt sett har varit utsatta för orättvisor och att dessa bör rättas till."⁴² Nussbaum anser att feminism bör utgå ifrån kvinnors verkliga liv och förståelsen om att kvinnors liv kan se olika ut beroende på i vilket land och i vilken kultur de lever. Vidare syftar inte Nussbaums essäer till att handla om kvinnor utan om mänskliga varelser och kvinnors rätt till att bli behandlade som sådana.⁴³

Nussbaum anser inte att frihet endast handlar om rättigheter nedskrivna på ett papper utan minst lika viktigt är att de måste handlas utifrån. Statens uppgift är att se till att nedskrivna och undertecknade förordningar efterlevs samt att vidta aktiva åtgärder om de inte gör det.⁴⁴ Av denna anledning är det särskilt intressant att använda Nussbaums teori för att se hur uppföljningsrapporten och skuggrapporten talar om CEDAW:s riktlinjer och påvisar hur och vilka åtgärder Kungadömet har gjort.

Ett annat centralt begrepp inom Nussbaums teori är strävan efter ett värdigt mänskligt liv. Genom att få inneha en frihet över sitt egna liv kan varje människa uppnå ett värdigt mänskligt liv anser Nussbaum. Genom friheten till att göra fria val över sitt egna liv, kan människor eftersträva det de själva anser viktigt. Däremot får det inte inskränka på någon annans liv eller kränka någons rätt till samma sak.⁴⁵ Med tanke på att min personliga åsikt är att rättigheter inger frihet har teorin valts för att granska kvinnors frihet under CEDAW:s ledning genom de två nämnda dokumenten.

⁴² Korsström, 2002, s. 266.

⁴³ Korsström, 2002, s. 267.

⁴⁴ Nussbaum, 2002, s. 81.

⁴⁵ Nussbaum, 2002, s. 81.

Teorin i ett normsamhälle

Nussbaum anser att alla samhällen är uppbyggda efter en norm, eller en generalisering av hur det ska se ut. Hon anser att istället borde samhället vara konstruerat efter det som vissa saknar, efter de personer som inte är norm. Nussbaum drar en metafor om att samhället är uppbyggt för de som kan röra på sig, men den rättigheten saknar vissa kvinnor runt om i världen.⁴⁶ Nussbaum anser att kvinnor innehar en sämre mänsklig förmåga till ett värdigt liv därför att samhället inte ger lika möjligheter mellan könen.⁴⁷ Kvinnor är mindre välnärda, innehar sämre hälsa och i större utsträckning utsätts för både fysiskt som psykiskt våld och utnyttjande. De har i olika grad inte tillgång till samma instanser i samhället som män har. De söker inte jobb på lika villkor och innehar ingen äganderätt eller rörelsefrihet.⁴⁸ Kvinnan anses inte vara en mänsklig varelse lika mycket som mannen. Nussbaum lägger en betoning på att kvinnan ses mer som ett redskap som agerar som till exempel en fortplantarska eller en omhändertagare, än som en jämställd medmänniska.⁴⁹ Nussbaum anser inte att en persons kön ska orsaka ett mindre värdigt liv.⁵⁰

Individbaserad teori för global hållbarhet

För Nussbaum är individen viktig och genom detta ska varje person ses som ett mål, som ska kunna uppnå ett värdigt mänskligt liv. Genom att efterfölja detta kan global hållbarhet utvinnas, vilket leder till att medborgare inte ska användas för statens egna vinning. Nussbaum har utformat en kapacitetslista med förmågor som hon anser är viktiga för att kunna få ett värdigt mänskligt liv. Listan anger tröskelvärden som alla medborgare ska komma över. De som ligger under Nussbaums tröskelvärden anses leva ett mindre värdigt liv, vilket måste hanteras genom aktiva åtgärder. Det är samhällets uppgift att se till att alla medborgare har möjligheten att hamna ovanför tröskelnivån, vilket innebär ett problem i de länder där regeringen inte ser alla invånare som rättighetsobjekt.⁵¹ Nussbaum skriver att det måste ske en förändring på samhällsnivå inom den strukturerade hierarkin därför att kvinnor som befinner sig i ett traditionellt maktlöst underläge har svårare att nå de kapacitetsnivåerna som Nussbaum förespråkar. Istället för att ifrågasätta hur nöjd en människa är eller hur stora resurser den har befogenhet över så väljer Nussbaum att lägga

⁴⁶ Nussbaum, 2002, s. 95.

⁴⁷ Nussbaum, 2002 s. 20.

⁴⁸ Nussbaum, 2002, s. 19.

⁴⁹ Nussbaum, 2002, s. 20.

⁵⁰ Nussbaum, 2002, s. 23.

⁵¹ Nussbaum, 2002, s. 23.

fokus på vad personen i realiteten är förmögen att göra och vad hon kan vara. Det efterfrågas inte bara en individs tillfredsställelse med det hon gör, utan också vad hon gör och vad hon är i stånd till att göra, vilka möjligheter och friheter personen besitter.⁵²

Kapacitetslista

Nussbaums kapacitetslista kommer att ligga som grund för att analysera uppföljningsrapporten och skuggrapporten som har presenterats tidigare. Listan kommer att presenteras nedan med förklaringar för vad varje punkt innebär.

Tabell 1. Nussbaums kapacitetslista⁵³

Rättigheter	Förklaring
1. Rätt till liv	Möjligheten att leva ett liv av normal längd från början till slut. Varken att en person dör i förtid eller att dess liv förkrymper så pass att det inte kan anses som ett värdigt liv att leva.
2. Rätt till kroppslig hälsa	Rätt till att vara vid god hälsa, såväl som reproduktiv hälsa, men inkluderar också möjligheten till näringsriktig mat och tak över huvudet.
3. Rätt till kroppslig integritet	Möjligheten att röra sig fritt från plats till plats. Ett självbestämmande över sin egen kropp och gå säker för övergrepp, såväl som sexuella överträdelser. Möjlighet till sexuell tillfredsställelse och att en person kan välja att ha barn eller inte och även hur många.
4. Rätt till sinnen, fantasi och tänkande	Möjligheten att kunna använda sina sinnen för att kunna föreställa sig saker och för att kunna tänka och resonera. Detta leder till rätten till en lämplig utbildning som innefattar, men inte begränsas till, grundläggande och allmänna utvecklingsförmågor såsom läskunnighet eller lösa matematiska problem. Genom sitt tänkande ska en person få möjligheten till att begrunda egna erfarenheter. Det ska finnas en garanterad yttrandefrihet och en frihet att utöva religion som en själv behagar.
5. Rätt till känslor	Ha rätten till att ha relationer till saker och individer utanför sig själv. Att kunna älska, få sörja, känna vrede och lycka.

⁵² Nussbaum, 2002, s. 99.

⁵³ Nussbaum, 2002, s. 106 – 109.

6. Rätt till praktiskt förnuft	Att själv kunna utforma en föreställning om det goda och kritiskt kunna reflektera över hur en person vill att ens egna liv ska levas.
7. Rätt till samhörighet	Kunna leva tillsammans med andra och kunna förhålla sig till dem, genom att lyssna, visa omtanke och delta i olika sociala interaktioner, helt enkelt att kunna knyta vänskapsband. Men den innebär också att en person ska slippa förödmjukelse och istället få bli behandlad som en värdig person, vars värde är detsamma som alla andras. I yrkeslivet innebär det att en arbetar som en människa utifrån praktiska resonemang och meningsfulla relationer med arbetskamrater, som grundas på en ömsesidig förståelse.
8. Rätt till andra arter	Leva med omsorg om och i relation till djur, växter och naturen.
9. Rätt till lek	Möjligheten till att skratta, leka och njuta av fritidsaktiviteter.
10. Rätt till kontroll över den egna omgivningen	Denna punkt är indelad i två delar, dels den politiska grenen och på andra sidan den materiella. Den politiska grenen syftar till att få möjligheten till att aktivt delta i politiska beslut som dels rör hur ens egna liv levs, men också till ett politiskt deltagande och främja yttrandefriheten. Den materiella grenen syftar till att få möjligheten till äganderätt över egendom på samma villkor mellan könen och ha rätt att söka arbete på samma villkor. Dessutom ska en inte behöva utstå en obefogad husrannsakan eller sättas i fängelse utan grund.

Listan fungerar som separata punkter som alla måste uppfyllas för att det ska kunna godkännas som ett värdigt mänskligt liv enligt Nussbaum. Brister det i en punkt kan inte det överkompenseras i en annan punkt. Alla punkter måste nå över tröskelvärdet för att räknas som ett värdigt mänskligt liv. Därefter handlar det om att ge människan ett val och sedan låta det vara upp till individen att göra ett val över sitt egna liv. Individen ska då ha tillräckligt mycket utbildning för att förstå vad de väljer, eller väljer bort.⁵⁴ Denna lista kommer att användas som utgångspunkt för att se om de saudiska kvinnorna anses ha ett värdigt mänskligt liv utifrån uppföljningsrapporten och skuggrapporten.

⁵⁴ Nussbaum, 2002, s. 119.

Kritik mot Nussbaum

Självklart finns det kritik både mot Nussbaum såsom mot hennes teori. Min egna kritik mot henne är att det är en vit västerländsk kvinna som uttalar sig om tredje världens kvinnor och har en vilja att ändra deras maktstruktur och synsätt. Annan kritik är att hon har gjort många studier i Indien och även om indiska kvinnor möter andra problem än vad de saudiska kvinnorna gör, så utmynnas Nussbaums teori i ett globalt perspektiv. Däremot ger hon inga exempel eller riktlinjer för hur stater ska kunna göra aktiva åtgärder för att höja sin population över tröskelvärden. Nussbaums har sina trösklar för vad som kan anses som ett värdigt mänskligt liv och det kommer vara intressant att applicera hennes teori på både skuggrapporten som uppföljningsrapporten och granska hur kvinnor i Saudiarabien förhåller till Nussbaums idé om ett värdigt mänskligt liv.

4 Metod

Med tanke på att uppsatsen syftar till att jämföra två dokument och undersöka hur de saudiska kvinnornas frihet ter sig genom ratificeringen av CEDAW har en komparativ innehållsanalys valts. Genom Nussbaums teori om kvinnors liv och sociala rättvisa ska dokumenten jämföras och se om de ställer sig med varandra eller emot varandra.

4.1 Komparativ analys

Den komparativa analysen grundar sig i att finna förståelse genom att jämföra dokument.⁵⁵ Syftet är att undersöka vilka likheter och skillnader dokumenten innehåller. Medan texterna läses kan frågor ställas till texterna, till exempel visar texterna på samma attityd och värderingar? Vilket språk och stil använder texterna? Hur diskuterar de olika karaktärer och händelser? Finns det ett samband mellan texterna?⁵⁶ Tillvägagångssättet är att läsa dokumenten upprepande gånger så att de är väl memorerade, därefter görs en sammanfattning för likheter och skillnader. Genom detta kan det tydligt kategorisera vad den ena texten säger gentemot den andra texten.⁵⁷

4.2 Innehållsanalys

Innehållsanalysen syftar till att ta fram det väsentliga ur varje text genom noggrann läsning av textens delar, både som helhet och i passager. Det finns två olika inriktningar inom innehållsanalys, dels finns den kvantitativa som syftar till att räkna hur många gånger som ett ord, fraser eller omdömen används. Vilket innebär att resultatet kommer att beskrivas med siffror. För uppsatsen har den kvalitativa grenen valts vilket syftar till att presentera resultatet genom ord.⁵⁸ Ytterligare en skillnad mellan en kvantitativ och en kvalitativ är att den kvalitativa lägger ett större fokus på att granska passager istället för helheten. Granskas material under en tidsperiod är det viktigt att vara uppmärksam på att terminologi kan skifta. Många gånger kan resultatet ligga dolt och kan bara upptäckas genom ordentlig och upprepande läsning. Frågor ska aktivt ställas till texten och i denna

⁵⁵ Thomas, Denk, *Komparativ metod: förståelse genom jämförelse*, Lund: Studentlitteratur, 2002, s. 8.

⁵⁶ Lennart, Hellspong, *Metoder för brukstextanalys*, Lund: Studentlitteratur, 200, s. 79.

⁵⁷ Hellspong, 2001 s. 80.

⁵⁸ Ludvig, Beckman, *Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer*, Stockholm: Santérus, 2005 s. 43.

uppsats kommer frågorna baseras på hur väl de besvarar Nussbaums tio kapaciteter.⁵⁹ Resultatet kommer därför vara organiserat i kategorier efter hennes tio kapacitetsvärden.⁶⁰ Under de tio kapaciteterna kommer egenvalda relevanta underrubriker skapas för att underlätta för läsaren då vissa punkter innefattar mer än andra.

Uppsatsen har för avsikt att jämföra hur de saudiska kvinnornas fri- och rättigheter ser ut utifrån uppföljningsrapporten och skuggrapporten. Då endast två dokument har granskats för uppsatsens ändamål leder det till en relativt snäv fri- och rättighetsdiskussion trots att det finns många pågående diskussioner som rör de saudiska kvinnornas fri- och rättigheter. Ett arbete av den magnituden ligger utanför tids- och resursramen för uppsatsen. De två dokumenten, uppföljningsrapporten och skuggrapporten, delger en djupgående inblick ur två perspektiv på de saudiska kvinnornas fri- och rättigheter år 2007. Utifrån djupet hos valda dokument anses materialet tillräckligt för att utforma en analyserande diskussion mellan de två valda parterna.

4.3 Tillvägagångssätt

För att genomföra den komparativa innehållsanalysen har båda dokumenten lästs upprepade gånger. Därefter plockades de isär och kategoriserades under Nussbaums tio kategorier där de överensstämde bäst med hur hon definierar kapaciteten. Under varje kategori skapades teman för att lättare placera ihop vilka passager som beskrev samma område och presenteras under en relevant underrubrik, då vissa av Nussbaums kategorier är större och innefattar mer än andra. Därefter ställdes passagera från dokumenten mot varandra för att se hur de tolkade och beskrev CEDAW:s riktlinjer. Nussbaums teori om ett värdigt mänskligt liv vävts in för att analysera passagera och även tidigare forskning återspeglades för att påvisa hur de saudiska kvinnorna påverkas av den generella arabiska kulturen. Detta gjordes för att utmytna i en helhetsbild av de saudiska kvinnorna och deras fri- och rättigheter genom CEDAW.

⁵⁹ Peter, Esaiasson, Mikael, Gilljam, Henrik, Oscarsson, Lena, Wängnerud, *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Stockholm: Norstedts juridik, 2012, s. 210.

⁶⁰ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wängnerud, 2012 s. 211.

5 Analys

I detta kapitel kommer en analys genomföras med hjälp av en komparativ innehållsanalys. Kapitlet är uppdelat efter Nussbaums tio kapaciteter som i sin tur är indelat i olika teman och underrubriker. Under respektive tema ställs olika aspekter från rapporterna mot varandra för att slutligen leda fram till slutdiskussionen i nästa kapitel.

5.1 Rätt till liv

Våld mot kvinnor

I den första punkten tar uppföljningsrapporten upp att inom sharialag får våld mot kvinnor inte förekomma. Förhållandet mellan familjemedlemmar ska vara baserat på ömsesidig tillgivenhet såsom medlidande. Uppföljningsrapporten skriver att Kungadömet gör allt i sin makt för att ta hand om kvinnor som far illa. Inom fall för mental såväl som psykisk misshandel försöks det att hitta lämpliga behandlingsformer med ett fokus på både terapi och rådgivning. Uppföljningsrapporten menar att aktiva försök har gjorts för att påvisa hur det inte enbart är individen utan även familjen och samhället som far illa vid våld i hemmet. Skuggrapportens kommentar är att Kungadömet har instiftat ett ”familjesäkerhetsprogram” som ska registrera all misshandel mot kvinnor och barn. Målet är att eliminera alla typer av våld i hemmet och ska fungera som ett skydd för offren som har fått utstå fysisk och psykisk misshandel, sexuella trakasserier eller hot.⁶¹ I enlighet med Nussbaum ses varje enskild människa som ett mål och Kungadömet har gjort aktiva åtgärder på individnivå för att förebygga våld i hemmet. Däremot lyfter MENA-rapporten betydelsen av heder, och genom denna insikten kan det ifrågasättas hur många fall som faktiskt blir dokumenterade?

Förhindra fattigdom

Den andra punkten som går under rätten till liv är att förhindra fattigdom i landet. Uppföljningsrapporten skriver att Kungadömet försöker höja förmågan för ökad självsäkerhet och medvetenhet till att delta i samhället och allt vad samhället erbjuder. Uppföljningsrapporten skriver om ett projekt som går ut på att kvinnliga välgörenhetsorganisationer spelar en aktiv roll i att skydda kvinnor och genom att ge dem ett ekonomiskt bidrag för att uppnå ett värdigt mänskligt liv, samt minska mängden

⁶¹ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 11.

individer som lever i fattigdom. Uppföljningsrapporten anser att kvinnor ska ha samma fördelar som män, vilket bland annat innebär att de ska kunna amortera, låna pengar och utnyttja andra former av finansiell kredit. Enligt saudisk lag ska det inte förekomma någon diskrepans mellan landsbygd eller stadskärna och lagen ska gälla i hela Kungadömet. Kvinnors välgörenhetsprojekt finns däremot i största grad ute på landsbygden för att höja utvecklingen och utbildning, för att sprida kunskap om samhället och vilka fördelar det finns att ta del av.⁶² Genom Trofin och Tomescu skulle det anses som att Kungadömet har tagit till sig det intersektionella perspektivet och försöker eliminera skillnader som kan råda. Även inom denna punkt sprider uppföljningsrapporten Nussbaums idé om att ge möjligheter till människan att påverka sin situation och ändra sina levnadsförhållanden till de bättre genom Kungadömetns instanser och organisationer. Nussbaum skriver även om att det oftast är kvinnor som drabbas hårdast av fattigdom med tanke på att de innehar en lägre ställning i samhället, vilket kan leda till att de till exempel är mindre välnärda än männen. Skuggrapportens svar på uppföljningsrapporten är att fattigdom är ett växande problem i Kungadömet, men att det finns instanser som främjar välfärdshjälp.⁶³

5.2 Rätt till kroppslig hälsa

De gravida kvinnornas rättigheter

Uppföljningsrapporten hävdar att gravida kvinnor har rätt till mammaledighet både före och efter graviditeten, fyra veckor innan beräknad födsel och sex veckor efter födseln. Uppföljningsrapporten skriver att kvinnor utsätts för positiv diskriminering till följd av moderskapet. De olikbehandlas genom att moderskapet innebär fler lagar vars uppgift är att främja kvinnan och barnets hälsa. Det utfaller en gratis hälsoförsäkring med vaccinering för det nyfödda barnet.⁶⁴ Modern har rätt till omfattande och förebyggande hälsoutbildning och vård. Skulle det uppstå komplikationer har hon rätt till en gynekolog och undervisning om bieffekterna av terapeutiska läkemedel eller rådgivning för sina barn.⁶⁵ På arbetsplatsen får hon inte bli avskedad på grund av att hon är gravid.⁶⁶ Skulle kvinnan sitta i fängelse har hon rätt att bli flyttad till en förlossningsavdelning i samband med födseln. Hon får sedan behålla barnet hos sig under amningsperioden och sedan

⁶² *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007, s. 43.*

⁶³ *Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 12.*

⁶⁴ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007, s. 20.*

⁶⁵ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007, s. 40.*

⁶⁶ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007, s. 37.*

flyttas barnet till fadern eller annan förmyndare för kvinnan.⁶⁷ Skuggrapporten menar att kvinnor inte har rätt att bestämma hur många barn de önskar, utan måste rätta sig efter mannens vilja.⁶⁸ Vidare skriver skuggrapporten att det finns en rädsla för att kvinnor ska genomföra operationer och därför måste deras förmyndares godkännande finnas, även för att kunna söka läkarvård och besöka doktorn.⁶⁹ Det ligger en stor problematik enligt skuggrapporten i att saudiska kvinnor saknar fri rörlighet, eftersom de inte uppfyller en myndighetsposition i samhället. Skuggrapporten skriver att många kvinnor undviker att undersöka hälsorelaterade problem av rädsla att en sjukdom ska diagnostiseras som får maken att begära skilsmässa och kräva tillbaka hemgiften⁷⁰.⁷¹

Enligt uppföljningsrapporten ska inte kvinnor inneha en sämre ställning i hälsorelaterade frågor i det saudiska samhället, utan snarare en bättre ställning än män på grund av sitt moderskap. Däremot lägger skuggrapporten stor vikt vid att de inte har möjlighet till rörelse för att kunna utnyttja lagarna och bestämmelserna utan en förmyndares godkännande. Nussbaums teori delar skuggrapportens ståndpunkt om att kvinnor i själva verket innehar en sämre ställning i samhället. Vilket talar för Nussbaums ifrågasättande om vilka möjligheter kvinnor besitter. Om en kvinna inte har möjligheten att besöka en läkare på egen hand, eller inte vågar ta sig dit på grund av rädsla för sjukdom som kan ligga till grund för skilsmässa så innehar hon inte ett värdigt mänskligt liv med ett självbestämmande över sitt eget liv. Skuggrapporten skriver om hur hon begränsas i rörelse och inte innehar rätten att ta sig till ett sjukhus för att till exempel föda utan en förmyndares godkännande, vilket istället kan utbringa en fara för kvinnors liv. Hon får inte heller skrivas ut från sjukhuset om inte förmyndaren godkänner det, detta gäller även för kvinnor som ska bli frigivna från fängelse.⁷² Detta faller även under vad El Saadawi och Nussbaum menar med att kvinnan anses vara ett redskap eller en ägodel som behöver skydd.

⁶⁷ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007*, s. 23.

⁶⁸ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 14.

⁶⁹ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 3.

⁷⁰ Hemgift syftar till en summa pengar eller egendom som vid äktenskap överläts från bruden eller brudgummens familj till de nygifta.

⁷¹ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 13.

⁷² Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 3.

5.3 Rätt till kroppslig integritet

Rörelsefrihet

Enligt uppföljningsrapporten kan kvinnor röra sig fritt inom och utanför landet i enlighet med vad lagen tillåter. Uppföljningsrapporten beskriver dock inte närmare vad lagen tillåter. Skuggrapporten genomsyras av att kvinnor i Saudiarabien har en begränsad rörelsefrihet, som nämndes under föregående punkt, med tanke på att de står under ett förmyndarskap.⁷³ Under 1990-talet satte sig 43 kvinnor som förare i varsin bil och körde. Inom 40 minuter blev de stoppade av *mutawwa*, dock står det ingenstans i saudiska lagen att kvinnor inte får köra bil. Efter denna händelse blev det förbjudet för kvinnor att köra. Förbudet upphävdes år 2017 men kvinnor måste fortfarande ha sin förmyndares tillstånd till att sätta sig i bilen. Med tanke på att Kungadömet inte erbjuder kollektivtrafik, blir kvinnor låsta till sina förmyndare.⁷⁴ El Saadawi diskuterade under tidigare forskning om viljan till att binda kvinnor till hemmets fyra väggar för att reglera deras lojalitet mot sin man, samt för att inte andra mäns fokus ska slås ut av kvinnornas sexualitet. Skuggrapporten anser att genom att hindra kvinnor från rörelse så hindras också deras utveckling och kvinnorna sätts i en position av beroende och av att känna sig som en börda för sin förmyndare.⁷⁵ Genom Nussbaums teori kan det ifrågasättas vilket av dokumentet som speglar saudiska kvinnors riktiga liv med tanke på att en diskrepans råder mellan dokumenten. Här kan även begreppet politisk islam appliceras som MENA-rapporten använde för att förklara spänningläget av att religionen inte tillåter kvinnor friheten att sätta sig i bilen utan förmyndares tillstånd, även om hon rent lagligt har rätt att köra bilen.

Det äktenskapliga livet

Uppföljningsrapporten visar att medelålder för äktenskap år 2007 var 21,6 år för kvinnor och 24,8 år för män. De nämns ingenting om att det har införts eller planeras att införa en minimiålder för äktenskap.⁷⁶ Skuggrapporten kommenterar på avsaknaden av en minimiålder och poängterar att det leder till att barnäktenskap indirekt är legaliserat.⁷⁷ Efter giftermålet har kvinnor rätt till en hemgift och en bostad, dock finns det inga definierade riktlinjer för vad bostad och hemgift innebär och stor variation finns i vad

⁷³ Förmyndarskap syftar till att kvinnor anses omyndig och behöver en förmyndare, genom hela livet.

⁷⁴ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 69.

⁷⁵ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 4.

⁷⁶ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia*, 2007, s. 46.

⁷⁷ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 15.

kvinnor får rätt till genom äktenskapet. Det är makens uppgift att se till att kvinnan får ett värdigt liv. Kvinnor kan ta ut skilsmässa på grund av psykisk smärta. Är maken utan anledning inte närvarande, sitter i fängelse eller vägrar att försörja kvinnan kan hon hänvisa till att hon lider och på så sätt få ut skilsmässa.⁷⁸ Skuggrapporten har också ett tillägg angående skilsmässoprocessen där det hävdas att det är mannen som har kontroll över skilsmässan. Skulle kvinnor ansöka om skilsmässa på grund av smärta, måste det finnas skriftliga bevis på att misshandel har skett i form av papper från sjukhuset, eller andra bevis på misshandel. Detta blir problematiskt då MENA-rapporten förklarade hur centralt heder är, vilket innebär att många kvinnor förmodligen inte vill dokumentera misshandeln. Det blir också motsägelsefullt med tanke på att kvinnor inte har rätt till fri rörelse och på grund av att hon inte kan ta sig till sjukhuset så existerar bevis sällan. Skulle kvinnor ansöka om skilsmässa är det en lång och smärtsam process med många hinder på vägen.⁷⁹

Genom Nussbaums teori anses det att kvinnor inte besitter möjligheten till att skapa sig ett eget mänskligt liv, utan att det ligger i någon annans makt, hennes make, att skapa henne ett värdigt liv. Nussbaums teori baseras på att normförhållanden i samhället måste brytas. Enligt skuggrapporten inte har gjorts i Saudiarabien och genom detta kan inte kvinnor ge sig själva ett värdigt mänskligt liv utan måste lägga ansvaret i någon annans händer. I denna fråga existerar en tvetydighet mellan de båda dokumenten. Uppföljningsrapporten hävdar att kvinnor ges ett bra liv, medan skuggrapporten slår håll på det genom att säga att hon inte innehar ett självbestämmande. Enligt uppföljningsrapporten har hon ett självbestämmande om hon ska gifta sig och med vem. För att äktenskapet ska anses giltigt måste kvinnor ge sitt medgivande.⁸⁰ Skuggrapporten lyfter problematiken kring att kvinnor är förvisad till en viss klädsel, och ger ett exempel på där en annan kvinna gav medgivande till äktenskap i gestalt av den första kvinnan.⁸¹

Exploatering, trafficking och prostitution

Uppföljningsrapporten skriver att i enlighet med sharialagar är exploatering och trafficking av kvinnor strikt förbjuden och på dessa grunder existerar inte detta i Saudiarabien. Diskussion om ämnet saknas därför i uppföljningsrapporten. De tillägger

⁷⁸ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007*, s. 46.

⁷⁹ *Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007*, s. 13.

⁸⁰ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007*, s. 47.

⁸¹ *Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007*, s. 13.

att om det skulle ske utdöms stränga straff.⁸² Svaret från skuggrapporten är att det inte finns en lag som förhindrar att kvinnor exploateras eller utsätts för trafficking eller prostitution. Om en kvinna skulle rymma på grund av dessa bevekelsegrunder är det hon som skulle anses vara kriminell.⁸³ Utifrån denna punkt skulle Nussbaums teoretiska ramverk säga att kvinnor innehar en sämre position i samhället, då de kan utsättas för något mot sin vilja och sedan vara den som straffas.

5.4 Rätt till sinnen, fantasi och tänkande

Utbildningsmöjlighet

Uppföljningsrapporten skriver att alla barn, oavsett kön, mellan 6 år och 15 år har obligatorisk skolgång. Anledningen är delvis viljan att förhindra analfabetismen och genom detta kunna utveckla samhället. Oavsett nedsättningar eller kroppslysten ska utbildning erbjudas. Genom lagen behandlas alla lika, men en förhindring av beblandning mellan könen är i enlighet med sharia och därför delas barnen upp efter kön, från förskolenivå till universitetsnivå och även i arbetslivet. Uppföljningsrapporten säger att det inte finns någon form av diskriminering eller olikvärdighet för någon av skolorna, utan de ska behandlas lika i alla aspekter, såsom i typ av faciliteter, byggnader och utrustning.⁸⁴

Fram till år 2003 var den kvinnliga delen av skolan styrd av det religiösa samfundet, detta ändrades så att båda könen skolor går under samma utbildningsorgan. Dock betonar skuggrapporten att det finns skillnader mellan de olika skolorna. Det skedde ingen förändring i utbildningen eller i synsättet utan det är ett bestående faktum att den kvinnliga delen av skolan lär ut stereotypiska och förväntade könsroller för kvinnor.⁸⁵ Det råder en likhet med hur Trofin och Tomescu skriver om att media är skriven av män, för män och om den skulle rikta sig mot kvinnor så speglar det den traditionella synen på kvinnan. Även som Al-Attiyah och Nasser lyfter situationen i Qatar, och påpekar att kvinnorna inte vet vilka rättigheter de innehar. Om utbildningen lär ut förväntade könsroller för kvinnor så leder det till att de inte lär sig om vilka rättigheter de borde få genom CEDAW. Fortsättningsvis skriver skuggrapporten att kvinnors del av universitet är sämre utrustat än männens, i många fall är det männens gamla lokaler som kvinnorna använder, medan männen får nya byggnader.

⁸² *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007*, s. 23.

⁸³ *Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007*, s. 5.

⁸⁴ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007*, s. 30.

⁸⁵ *Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007*, s. 7.

Som kvinna finns inte lika många utbildningsmöjligheter som för män, det hänvisas till kvinnor och deras ”speciella natur” vilket innebär att de inte kan arbeta och utbilda sig inom alla olika områden. Som kvinna passar yrken inom omvårdnad, utbildande och renhållande yrken bäst utifrån att dessa korresponderar med sharias syn på kvinnor som moder och fru. Nussbaums sätt att se på normer i samhället går emot detta. Kvinnor ska kunna vara jämställda mannen och höjas till samma position som mannen genom att få studera samma utbildningar som män. Genom att begränsa henne utbildningsmöjligheter görs kvinnor till ett redskap som de Beauvoir beskriver. Ett redskap som är svårt att utveckla är en tankeförmåga, om den inte stimuleras i vardagen och ens sinne beslöjas. Skuggrapporten skriver att det finns fler regler och förhållningssätt för kvinnor än för män. Kvinnor får till exempel inte ha med sig sin mobil till universitetet. Skuggrapporten skriver att det finns en rädsla för att kvinnor skulle använda universitetet som en täckmantel för att dejta. Därför får de inte lämna skolans område utan att ha ett godkännande från sin förmyndare, om det sker på andra tider än när skolan är slut. De får inte lämna områden innan 12.00 på dagen oavsett om de har föreläsningar eller inte. Det finns dessutom färre platser för kvinnor än för män, trots att en högre andel kvinnor utexamineras än män.⁸⁶

Uppföljningsrapporten vill däremot poängtera att sedan omkonstruktion skedde i utbildningsorganet år 2003 har fler kvinnor fått en aktiv och ledande roll från förskola till universitetsnivå.⁸⁷ Kungadömet uppmanar till vidare studier för kvinnor genom att de tilldelas ett bidrag.⁸⁸ Skuggrapporten skriver att det finns en könsdiskriminering inom utdelandet av stipendier, då det inte söks på samma villkor. Kvinnor har svårt att få stipendier för utlandsstudier, därför att det krävs att förmyndaren godkänner. Problematiken styrks ytterligare då förmyndaren kan dra tillbaka sitt godkännande när som helst.⁸⁹ Uppföljningsrapportens svar är att Kungadömet arbetar på att ta fram fler stipendier för kvinnor och att det ska inkludera fler områden för specialisering.⁹⁰ Nussbaums kapacitetslista angående rätten till sinnen, fantasi och tänkande uppfylls inte i enlighet med skuggrapportens rapportering. Nussbaum förespråkar att det inte ska finnas en skillnad på utbildning mellan könen. Skuggrapporten i sin tur belyser att det finns en skillnad i Saudiarabien, detta leder till att kvinnors möjlighet till ett värdigt mänskligt liv

⁸⁶ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 8.

⁸⁷ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia*, 2007, s. 30.

⁸⁸ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia*, 2007, s. 31.

⁸⁹ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 8.

⁹⁰ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia*, 2007, s. 18.

med en beslutfattande kraft begränsas. Utifrån El Saadawis tankar ses detta som ett försök att skydda kvinnor från männen men egentligen begränsas endast kvinnorna. Genom Zahurs text går det att se utbildning som ett västerländskt fenomen, som skulle kunna utmana kvinnor att starta en karriär istället för att fokusera på hemmaliv och familj. Genom att begränsa hennes utbildning kan hennes sinne bli beslöjat.

Uppföljningsrapporten skriver att Kungadömet har öppnat fler utbildningar för kvinnor, till exempel har det gjorts ett projekt med att låta 15 kvinnor läsa en teknisk utbildning, men när rapporten skrevs 2007 har fortfarande ingen tagit examen.⁹¹ Enligt uppföljningsrapporten gör det sociala och traditionella samhället det svårt för kvinnor, framför allt de fattigare kvinnorna, att satsa på utbildning. Resultatet blir att en tredjedel av kvinnorna i Saudiarabien blir hemmafruar istället.⁹² När utbildning är på tal, är det intersektionella perspektivet viktigt, som Trofin och Tomescu skriver om, klasskillnader är utmärkande, då oftast mer privilegierade människor har möjlighet till utbildning. Att låta 15 kvinnor läsa en teknisk utbildning kan ses som en gräsrotsrörelse, som El-Masri skriver, och kan påverka Kungadömet syn på kvinnor.

Den gällande normen om att mannen ska vara familjens inkomstagare gör det svårt för färdigutbildade kvinnor att få jobb utanför hemmet, detta då samma norm fortfarande menar att hennes äktenskapliga uppgift är att ta hand om hushållet. Detta går i samma spår som El Saadawi vill påvisa, där mannen tar hand om kvinnan ekonomiskt och kvinnan har sin plats i hemmet. Nussbaum anser att denna norm måste brytas för att nå tröskelvärdet för kvinnors rätt till sinne, fantasi och tänkande.

Religionsfrihet

Ytterligare punkt som skuggrapporten diskuterar i enlighet med El Saadawi är att det finns diskriminering inom religionen. Enligt skuggrapporten har inte kvinnor rätt att välja sin religion.⁹³ Dessutom är de inte tillåtna på de mest heliga platserna, dels för att förhindra en beblandning av män och kvinnor på samma plats, men också för att kvinnor är förbjudna att beträda det dyrkade området. Som El Saadawi skriver så anses det att kvinnors närvaro stör männens frid och lärande av religionen. Kvinnor anses därmed inte lika kunniga för att kunna tolka religionen eller för att ta del av dess arv. Kvinnor nekas sin rätt till att värderas som en mänsklig varelse som Nussbaum anser att hon ska få. Detta

⁹¹ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007*, s. 32.

⁹² *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007*, s. 27.

⁹³ Women for Reform, *Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007*, s. 3.

blir ett tydligt exempel på MENA:s politisk islam, på hur kvinnor anses som supplementet och mannen som normen som har rätt till alla instanser.

5.5 Rätt till känslor

Varken skuggrapporten eller uppföljningsrapporten skriver något som automatiskt för tankarna till att kvinnor förvisas sin rätt till känslor. Däremot behöver inte det automatiskt innebära att Nussbaums tröskelvärde uppnås. Att det inte diskuteras behöver inte innebära att allting är bra, utan kan också bero på att det inte anses lika viktig som övriga punkter. Dessutom är det troligtvis inget som väljs att benämna i ett FN-dokument.

5.6 Rätt till praktiskt förnuft

Saudiskt medborgarskap

Uppföljningsrapporten skriver att Kungadömet motstrider dubbla medborgarskap. Deras definition av en saudier är en person som är född inne eller utanför Kungadömet till antingen en saudisk pappa eller saudisk mamma.⁹⁴ Skuggrapporten belyser problemen med erhållandet av medborgarskap mellan könen. En saudisk kvinna som gifter sig med en utländsk man måste ta ett aktivt beslut vilket medborgarskap hon önskar. Väljer hon sin makes medborgarskap förlorar hon sitt saudiska, väljer hon det saudiska är det inte säkert att hennes make kan erhålla ett saudiskt. Skulle det vara tvärtom, om en saudisk man gifter sig med en utländsk kvinna får hon automatiskt ett saudiskt medborgarskap, så fort hon säger upp sitt andra medborgarskap. Ytterligare en aspekt för de saudiska kvinnorna som gifter sig med en utländsk man är att han inte innehar samma rättigheter som en saudier. Han innehar en sämre rang och kan på så sätt inte representera sin saudiska hustru.⁹⁵ Detta leder till problem för kvinnor som behöver någon som kan representera dem i det normativa samhälle som Kungadömet utgör. Nussbaums ståndpunkt gällande det normativa samhället är att det begränsar kvinnors frihet att göra sina egna val och uppnå ett värdigt mänskligt liv.

⁹⁴ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia*, 2007, s. 27.

⁹⁵ *Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA*, 2007, s. 7.

5.7 Rätt till samhörighet

Hälsoförsäkring

Enligt uppföljningsrapporten har varje arbetsplats ett krav på sig att det ska finnas hälsoförsäkring för varje individ. Arbetstagaren har rätt till hälsa och skydd, oavsett dess kön. Enligt saudisk grundlag ska alla saudier som är dugliga till att arbeta, ha rätt att arbeta och samtidigt ska det finnas ett skydd för både arbetstagare som arbetsgivare. I uppföljningsrapporten skrivs det att det inte finns någon lag om att gifta kvinnor inte skulle få arbeta, men de besitter förmånen att kunna ta ut en förtidspension för att uppfostra barn, eller vårda funktionsnedsatta barn. Uppföljningsrapporten skriver att Kungadömet uppmuntrar fler kvinnor att komma ut i arbetslivet med tanke på att det finns lika många män som kvinnor i samhället. Genom detta försöker Kungadömet aktivt omkonstruerar arbetsplatser, men med tanke på att könsblandning inte får förekomma, skapas avdelningar där kvinnor kan arbeta i skyddad miljö.

Uppföljningsrapporten skriver att Kungadömet försöker skapa projekt som anställer kvinnor och ska uppmuntra till att fler kvinnor blir anställda.⁹⁶ För att motverka att det råder dåliga arbetsförhållande eller diskriminering har Kungadömet instiftat en kvinnlig organisation som ska besöka kvinnors arbetsplatser och skolor för att se till att Kungadömets förordningar råder. Skulle det finnas hinder på arbetsplatsen eller i skolan ska det rapporteras in.⁹⁷ Kungadömet försöker ändra den traditionella synen på kvinnor genom att uppmärksamma deras utveckling och produktivitet genom media.⁹⁸ Vad som hade varit intressant att veta är hur de försöker ändra den traditionella synen, som Trofin och Tomescu skriver så är media produceras av män, vilket gör de intressant om de släpper in kvinnor inom media.

Uppföljningsrapporten skriver att Kungadömet försöker uppmuntra kvinnor att både ha ett yrke och ett familjeliv. Därför har Kungadömet gjort en åtgärd mot att kvinnor blir hemma med barnen. Företag som anställer över 50 stycken kvinnor ska enligt lag sätta upp anordningar där kvinnorna kan lämna sina barn medan de är på sin arbetsplats, detta både för att kunna gynna kvinnors arbetsmöjligheter och även barnens förmåga att utvecklas mentalt och förberedas för den väntade skolgången. Skuggrapporten går direkt emot detta och skriver att denna åtgärd inte har genomförts.⁹⁹

⁹⁶ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007, s. 16.*

⁹⁷ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007, s. 18.*

⁹⁸ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007, s. 16.*

⁹⁹ *Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 10.*

Nussbaum hade utifrån kapacitetsstegen till viss del ansett det positivt att det finns försök till att ändra ett normativt samhälle men som är centralt för hennes teori så måste det finns aktiva åtgärder att följa det som är nedskrivet som lagar. Skuggrapporten skriver att det inte har gjorts några aktiva åtgärder för en omkonstruktion av lagen för att kvinnor inte ska diskrimineras på arbetsplatsen, tvärtom har den istället stramats åt.¹⁰⁰ Detta genom Nussbaum leder till att det blir svårt att se kvinnors verkliga liv när rapporterna ställer sig emot varandra. Skuggrapporten fortsätter med att skriva att kvinnor till exempel inte är tillåtna i myndigheternas lokaler.¹⁰¹ Skuggrapporten påpekar ytterligare att det inte har öppnats upp fler arbetsmöjligheter för kvinnor och därför är arbetslösheten bland kvinnor fortfarande väldigt hög. Under tidigare punkt skrev skuggrapporten att det var högre andelen kvinnor än män som utexaminerades, trots detta finns det alltså inte arbetsmöjligheter för kvinnor i samhället. Dessutom skriver skuggrapporten att med tanke på att kvinnors utbildning är mer teokratisk styrd än mäns utbildning, leder det till att de inte kan kandidera om lika jobb.¹⁰²

Uppföljningsrapporten poängterar ytterligare att Kungadömet främjar att det ska vara jämställt inom arbetslivet. Lika villkor mellan könen ska råda på arbetsplatser, lika lön för lika kompetens och lika arbete. Lika avtal ska gälla mellan könen med lika många sjukdagar. Oavsett om det är en man eller en kvinna som blir skadad på arbetsplatsen ska lika ersättning erhållas.¹⁰³ Däremot tas kvinnors privilegium som moder och skapare av framtida generationer upp än en gång, för att visa på hur lagen främjar de saudiska kvinnorna.¹⁰⁴ Kungadömet vill främja att avtalet, med undantag för åldern, för pension ska se lika ut, kvinnor kan pensionera sig från 55 års ålder, medan mannens ålder ska vara 60 år, båda parter ska däremot ha jobbat minst 120 månader för att kunna ta del av pensionssystemet.¹⁰⁵

Skuggrapporten framhäver att problemet oftast ligger i att kvinnor enbart blir anställda på månadskontrakt vilket innebär att arbetsgivaren inte behöver erbjuda dem samma förmåner, lika lön eller sjukförsäkring.¹⁰⁶ Genom att inte ge en långvarig anställning till kvinnor får de en sämre ställning i samhället där arbetsgivaren genom kryphål förhindrar deras rätt till sina rättigheter. Utifrån Nussbaums teori går detta att ses

¹⁰⁰ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 3.

¹⁰¹ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 2.

¹⁰² Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 10.

¹⁰³ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia*, 2007, s. 36.

¹⁰⁴ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia*, 2007, s. 18.

¹⁰⁵ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia*, 2007, s. 36.

¹⁰⁶ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 10.

som att kvinnor inte ges en möjlighet att bestämma över sin livssituation då de görs beroende av mannen på alla plan. Skuggrapporten tar upp olika fall inom både juridisk verksamhet och företag. Inom juridik säger lagen att personen måste vara saudier för att få utöva juridik och inget om personens könstillhörighet. Trots detta blir kvinnor nekade till att utöva juridik.¹⁰⁷ Inom företag måste kvinnliga representanter ha en man som sköter pappersarbete, transaktioner och som kan vara ombud för dem i till exempel en rättssal. På dessa grunder är det många kvinnor som blir utsatta för bedrägeri och finansiella förluster.¹⁰⁸ Uppföljningsrapporten beskriver att det finns kvinnor som innehar högre positioner som till exempel styrelseledamöter, positioner inom olika myndighetsorganen och grundare inom organisationer.¹⁰⁹ Dock skriver skuggrapporten att det inte råder jämställdhet mellan vilka positioner män och kvinnor kan söka. Kvinnor är till exempel exkluderad från att söka en ledande position inom regeringen men en av prinsessorna av Kungadömet har fått en ledande roll som universitetsrektor för ett av universiteten för kvinnor.¹¹⁰

Kompetensutvecklas på arbetsplatsen

Uppföljningsrapporten skriver att det har stiftats en lag som ska ge kvinnor samma möjlighet till professionellt utvecklande på arbetsplatsen, till exempel att få möjligheten att delta på konferenser eller annan typ av kompetensutveckling.¹¹¹ Kungadömet försöker uppmuntra kompetensutveckling för både män och kvinnor både före och under arbetslivet.¹¹² Däremot vill Kungadömet poängtera att tjänsteförmåner är en funktion av kompetens och position och grundas inte i könstillhörighet.¹¹³ Skuggrapporten skriver likt med Nussbaum att normerna i samhället hindrar kvinnor från att delta på konferenser, nationellt som internationellt. Hennes förmyndare kan hindra henne från att åka genom att inte ge sitt godkännande, eller så kan talaren på konferensen vägra tala inför kvinnor.

5.8 Rätt till andra arter

Uppföljningsrapporten skriver att *mutawwa* har rätt att arresteras vem som helst på gatan och göra en kroppsvisitering om de anar onåd, men skulle det vara en kvinna de arresteras

¹⁰⁷ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 13.

¹⁰⁸ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 10.

¹⁰⁹ Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007, s. 26.

¹¹⁰ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 6.

¹¹¹ Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007, s. 18.

¹¹² Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007, s. 32.

¹¹³ Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007, s. 35.

så har hon rätt att få en kvinna som visiterar henne. Det finns inget inom lagen som skulle tyda på att det här råder en diskriminering mellan könen.¹¹⁴ Skuggrapporten kommenterar att den begränsade rörelsefriheten gör att kvinnor innehar en rädsla för att när som helst bli stoppade och arresterade av *mutawwa* som kontrollerar att de följer Kungadömets föreskrifter. De som arresteras får allt som oftast inte reda på vilka grunder de arresteras. De ska vara klädda i enlighet med sharia, vilket innebär att deras klädsel ska vara heltäckande och dölja hår, ansikte och ben. Dessutom får ingen beblandning av män och kvinnor förekomma. Skulle *mutawwa* anse att de inte uppfyller något av kraven från Kungadömet har de rätt att fängsla kvinnan och sedan är det hennes förmyndare som måste godkänna att hon ska bli frisläppt.¹¹⁵ Enligt Nussbaums teori skulle kvinnor inte nå över tröskelvärdet om de inte har friheten att klä sig som de behagar eller får stå upp för sig själv. De har ingen talan utan den förs genom deras förmyndare.

5.9 Rätt till lek

En stor del av skuggrapporten genomsyras av att kvinnor inte har tillåtelse att utöva sport- och fritidsaktiviteter. De är inte tillåtna att delta i lekar eller åka båt med sina barn på allmänna platser. Utöver de religiösa platserna som nämndes tidigare i texten finns det ytterligare platser dit kvinnor inte får vistas, några exempel är i affärer för musik eller film, reseagenturer och barnfrisörer.¹¹⁶ De är inte heller tillåtna inne på sportklubbar, eller i sporthallar och kan därmed inte utöva sport under skolgången. Skuggrapporten skriver att anledningen till att kvinnor är förvisade från sport är för att de måste använda byxor, vilket räknas som en överskridning av tradition och kultur. På denna punkt skulle Nussbaum anse att en normbrytning måste ske i samhället. Skuggrapporten kommenterar att två stora hälsoproblem, benskörhet och extrem fetma, råder i landet till följd av att kvinnor förvisas från solljus och möjlighet till motionsgivande aktiviteter.¹¹⁷ Uppföljningsrapporten skriver att det har gjorts studier på kvinnor och sport inom riktlinjerna för sharia, men de kommenterar inte vidare vad studien uppvisade. Däremot fastställer uppföljningsrapporten att det har öppnats sportcentrum för kvinnor där de kan utveckla sportsliga och kulturella talanger.¹¹⁸ Senare i rapporten nämner de än en gång att det har öppnats gymlokaler för kvinnor och sportklubbar dit kvinnor kan gå för att testa

¹¹⁴ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007, s. 46.*

¹¹⁵ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 3.

¹¹⁶ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 2.

¹¹⁷ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 9.

¹¹⁸ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007, s. 18.*

på och utöva vissa sporter samt att det finns kvinnliga specialister som övervakar aktiviteterna.¹¹⁹ De poängterar också att Kungadömet har gjort ett försök att öppna upp skolan för mer kulturella åtagande, så som utställningar.¹²⁰ I enlighet med Nussbaums teori så hade riktlinjerna behövt skrivas ner för att visa på vad som ska efterföljas. När det pratas om försök, studier och målsättningar är det vaga termer gentemot att en lag skulle ha stiftats med satta riktlinjer. Genom att hindra kvinnor motion genom sportslig aktivitet begränsas deras möjlighet till god hälsa och goda levnadsvillkor. De hindras från att knyta kontakter och ifrån friheten en hobby kan inge. I likhet med de Beauvoir så måste kvinnor stimuleras för att kunna utveckla egenskaper och tankar, vilket de inte gör om de är förvisade till hemmets fyra väggar.

5.10 Rätt till kontroll över den egna omgivningen

Juridiskt subjekt

Enligt uppföljningsrapporten ska saudiska kvinnor erhålla full juridisk kompetens när de når majoritetsålder, vilket är odefinierat vad det innebär. När de når denna ålder innebär det att de har en separat och självständig finansiell status från sin förmyndare. De anses ett juridiskt subjekt i fråga om utövandet av alla rättigheter och de innehar en äganderätt och kan till exempel sälja och äga egendom, genomföra transaktioner, ingå avtal, skriva kontrakt och ta lån.¹²¹ Uppföljningsrapporten skriver att ”medborgare” är det som står i konstitutionen och det hänvisar till båda könen vilket innebär att kvinnor har all rätt att delta och fritt uttrycka sin åsikt.¹²² De skriver att det inte finns någon politiskt diskriminering i Kungadömet, men att det finns brister i organiseringen. Skuggrapporten skriver att kvinnor kan ta lån, men att det är betydligt högre krav för kvinnor att få ett lån, än för män, vilket medför hinder för dem.¹²³ Skuggrapporten fortsätter att skriva att kvinnor är rent teoretiskt jämställda mannen inför lagen, men i praktiken är de nekade som ett juridiskt subjekt. Oavsett kvinnors ålder eller ställning är de beroende av att en man driver deras fall. Skuggrapporten skriver likt El Saadawi att kvinnor kan ses som ett appendix till mannen. Detta grundar sig också i att kvinnor oftast innehar sämre utbildning vilket kan leda till att de inte förstår innebörden av vad de kommer att skriva under. Till exempel kan mannen skilja sig från kvinnan och kräva tillbaka hemgiften,

¹¹⁹ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007, s. 33.*

¹²⁰ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007, s. 46.*

¹²¹ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007, s. 42.*

¹²² *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia, 2007, s. 26.*

¹²³ *Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 11.*

vilken är pengar kvinnan kanske inte har. Då måste hon skriva under ett papper där hon avsäger sig alla rättigheter och kan då få låna pengar och betala tillbaka till mannen. Ett annat problem för den juridiska processen är att kvinnorna måste vara täckta vilket medför att kvinnan måste ha med sig två vittnen till en rättegång som kan verifiera henne identitet. Idag utfärdas identitetskort, men de tas inte på allvar. Skuggrapporten skriver att kvinnor varken har juridiska åtagande eller skyldigheter.¹²⁴ De innehar inte samma rösträtt som männen då det ibland inte går att säkerställa sharias krav på åtskillnad av könen i en vallokal. Däremot skriver uppföljningsrapporten att det ska vara åtgärdat inför nästkommande val, vilket media verifierar.¹²⁵ El Saadawi påpekar i sin text att de arabiska kvinnorna är juridiskt sett rättslösa vilket skuggrapporten styrker. Nussbaums centrala tes är att nedskrivna lagar måste efterföljas för att människan ska kunna besitta möjligheter och friheter att välja hur det egna livet ska levas.

Barn

Uppföljningsrapporten skriver att kvinnors rätt till ett litet barn¹²⁶ övertar mannens rätt och att enligt rapporten ska kvinnors rätt till barnen vara tre gånger så stor som mannens rätt till dem.¹²⁷ Däremot skriver skuggrapporten att mannen innehar hela förmyndarskapet över barnen och skulle han gå bort så faller det på hans närmaste bror. Skulle en skilsmässa utfärdas faller vårdnaden av barnen på fadern oavsett om han skulle vara alkoholiserad eller våldsam. Den enda rätten till barnen för kvinnor ska vara om dottern är under sju år och sonen under nio år annars tillfaller vårdnaden fadern. Kvinnor kan däremot förhandla om att få träffa barnen men om hon gifter sig med en ny man upplöses överenskommelsen.¹²⁸ Detta är på grund av att barnen står i pappans namn i officiella dokument, vilket leder till att kvinnor inte har några rättigheter eller bevis till sina barn. Skuggrapporten skriver att kvinnor inte har rätt att registrera sitt barns födelse, utan det måste ske av fadern eller annan manlig förmyndare. Hon är inte heller tillåten att utfärda ett officiellt dokument som kombinerar hennes identitet med hennes barn. Enligt skuggrapporten kan inte heller kvinnor öppna ett bankkonto i sina barns namn utan att de har faderns medgivande. De kan inte heller utfärda några transaktioner, privat som i sitt yrkesliv, vilket skrevs under en tidigare punkt, inte ens i sina barns namn även om det är

¹²⁴ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 12.

¹²⁵ Nivette, Dawod, första valet med kvinnor i Saudiarabien, *Sveriges radio*, 2015-12-11.

¹²⁶ Det finns ingen definition eller parametrar av vad ett litet barn innebär.

¹²⁷ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia*, 2007, s. 12.

¹²⁸ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 14.

de som placerar pengarna.¹²⁹ Uppföljningsrapporten skriver att genom media görs försök till att implementera en syn på att barn är ett delat ansvar mellan könen. Genom att både män och kvinnor utbildar sig har en utveckling skett som leder till en framåtskridning för kvinnor.¹³⁰ Däremot skriver skuggrapporten att det inte är ett delat ansvar, utan ansvaret för barnen ligger på kvinnorna och det är deras största åtagande, även om de inte har några rättigheter till dem.¹³¹ Detta är en långskriden normförhållning i landet som bygger på att familjen är det viktigaste. Med tanke på, som El Saadawi skriver, att mannen ska se till att kvinnan får ett drägligt liv, kvinnan ska skyddas och omhändertas, så blir hennes roll att se till att hemmet sköts och fungerar.

¹²⁹ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 3.

¹³⁰ *Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia*, 2007, s. 21.

¹³¹ Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, 2007, s. 5.

6 Sammanfattande diskussion

I kapitlet kommer analysen att sammanfattas med en återkoppling till uppsatsens syfte. Slutsatser om hur väl den saudiska kvinnans liv uppfyller Nussbaums kapacitetslista för ett värdigt mänskligt liv redogörs. Avslutningsvis ges förslag på vidare forskning.

Uppsatsen har genomgående syftat till att:

- *Ge en ökad förståelse för de saudiska kvinnornas rätt till frihet genom ratificeringen av CEDAW.*

Ramverket för studien har utgjorts av Nussbaums teori om ett värdigt mänskligt liv med stöd av forskning om de arabiska kvinnornas livssituation och samhällsform. Utifrån den komparativa innehållsanalysen i kapitel 5 ges två bilder av samma situation. Enligt uppföljningsrapporten uppfyller Kungadömet samtliga av Nussbaums kapaciteter och beskrivningar av förbättringsarbete visas. Däremot menar skuggrapporten att ingen av kapaciteterna uppfylls för att ge de saudiska kvinnorna ett värdigt mänskligt liv då kvinnorna är underkastade sina makars eller förmyndares förmyndarskap.

Utifrån de två dokumenten speglas kvinnors liv på två nivåer, uppföljningsrapporten ger en övergripande bild av hur Kungadömet vill att kvinnors verklighet ska vara medan skuggrapporten belyser kvinnor på individnivå och de svårigheter som finns. Uppföljningsrapporten följer Nussbaums linje om aktiva åtgärder för att inkludera kvinnor mer i samhället. Obligatorisk skolgång och stiftande av lagar för jämställdhet på arbetsplatsen ges som exempel. Åtgärderna framstår som positiva men skuggrapporten påvisar kryphål där samhället kan undgå att behandla kvinnor och män jämställt genom att neka kvinnor tillgång till instanser. Som de Beauvoir skrev så måste kroppen och dess sinnen stimuleras för att utveckla ett fritt tänkande. Kryphålen leder till att de saudiska kvinnorna inte tillåts utveckling på samma sätt som männen vars utvecklingsförmåga stimuleras i vardagen. Nussbaum talar om att se varje individ och ge den personen rätt till valmöjligheter i sitt liv. Om Kungadömet inte ser kvinnor och män som jämlika individer leder det till svårigheter för de saudiska kvinnorna att erhålla rättigheter för att uppnå friheten till självbestämmande.

Trots redogörelsen av olika teman i analysen blir resultatet att implementeringen av CEDAW hindras av kvinnors begränsade rörlighet, både fysiskt som psykiskt, i ett

kungadöme präglat av normer och traditioner. Det uppstår svårigheter att införa en mer kvinnovänlig samhällsstruktur i Kungadömet då kvinnors sexuella drift är så stark att El Saadawi menar på att den gör männen hjälplösa. En av de största svårigheterna består av den politiska islam, att sharialagstiftningen aktivt förhindrar könsbeblandning på grund av kvinnors sexuella drift. Detta leder till att männen prioriteras i samhällen och kvinnor hamnar under kontrollerat förmyndarskap. Med tanke på att det råder en spänning mellan religionen och styrelseskicket är det viktigt att fundera över om Saudiarabien vill implementera CEDAW. El-Masri erbjuder ett annat sätt att analysera varför de saudiska kvinnorna inte har fler rättigheter än vad de har. El-Masri ser CEDAW som en alldeles för svag konvention därför att stater kan skriva reservationer, som i Saudiarabiens fall, där de har reserverat sig mot allt som går emot sharialag. Dessutom genom vaga termer om hur och vilka åtgärder som ska göra, så har CEDAW dessutom en svag övervakning som gör att konventionen kan anses onödig. Sätts ingen press på staterna att implementera konventionen till lag, så ska inte förändring förväntas.

Avslutningsvis, saudiska kvinnors frihet, i enlighet med CEDAW, har inte stor betydelse om inte en emancipation från förmyndarskapet uppstår. För att de saudiska kvinnorna ska kunna emanciperas från förmyndarskapet måste de normer och traditioner som präglar Kungadömet i första hand förändras innan detta kan ske. Det finns olika lösningar men som förespråkas i två artiklar så kan media förändra synen på kvinnor, genom att successivt tala om kvinnors rättigheter och vad de är berättigade till, men också belysa hur Kungadömet arbetar med att ge kvinnor fler rättigheter. Ingenting kommer dock att kunna hända förrän spänningen mellan religion och styrelseskick svalnat.

6.1 Vidare forskning

För vidare forskning hade det varit intressant att göra en komparativ analys för hur Saudiarabien såg ut innan de ratificerade CEDAW, alltså kvinnors fri- och rättigheter under 90-talet. Det hade också varit spännande att göra en fördjupad analys på rapporterna för traktatmötet under 2018, med relevanta skuggrapporter. Utifrån detta hade jag velat se om det har skett någon utveckling för de saudiska kvinnornas fri- och rättigheter, och använda denna rapport som en jämförelse. Vidare hade det varit intressant att se om det går att spåra en eventuell emancipation från förmyndarskapet för de saudiska kvinnorna.

7 Referenser

Al-Attiyah, Asma & Nasser, Ramzi, Qatari women's perceived rights in light of the convention of the elimination of all forms of discrimination against women, *The social sciences*, 2014 s. 91-97

Beckman, Ludvig, (2005) *Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer*, Stockholm: Santérus,

Brotman, Sam, Katz, Emma, Karnes, Jessie, West, Winter, Irvine, Anne, Daibes, Diana. "Implementing CEDAW in North Africa and the Middle East." (2008).

Dawod, Nivette, första valet med kvinnor i Saudiarabien, *Sveriges radio*, (2015-12-11), <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6323578> (hämtad 2017-12-10)

Denk, Thomas (2002) *Komparativ metod: förståelse genom jämförelse*, Lund: Studentlitteratur

El-Masri, Samar (2011) Challenges facing CEDAW in the Middle East and North Africa, *The International Journal of Human Rights*, 16:7, 931-946

El Saadawi, Nawal, / transl. and ed. by Hetata, Sherif (1980) *The hidden face of Eve : women in the Arab world*, London : Zed Press,

Eriksson, Sofia, snart kan saudiska kvinnor köra till jobbet, *sydsvenskan*, (2017-09-27) <https://www.sydsvenskan.se/2017-09-27/snart-kan-saudiska-kvinnor-kora-till-jobbet> (hämtad 2017-12-15)

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Wängnerud, Lena, (2012) *Metodpraktikan : konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Stockholm: Norstedts juridik

Hellspong, Lennart (2001) *Metoder för brukstextanalys*, Lund: Studentlitteratur,

Human rights watch, Boxed in women and Saudi arabia's male guardianship system, (2016-07-16) <https://www.hrw.org/report/2016/07/16/boxed/women-and-saudi-arabias-male-guardianship-system> (hämtad 2017-12-10)

Korsström, Tuva, (2002) *Kan kvinnor tänka, en studie om det kvinnliga tänkandets villkor*, Eslöv: B. Östlings bokförl. Symposion,

Nationalencyklopedin, hanbalitiska rättsskolan.

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/hanbalitiska-r%C3%A4ttsskolan> (hämtad 2018-01-03)

Nationalencyklopedin, Saudiarabien.

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/saudiarabien>

(hämtad 2017-12-27)

- inledning, Jönsson, Anders
- Rättsväsen, Arvidsson, Ulf, Bogdan, Michael
- Sociala förhållanden, NE-redaktionen (uppdatering), Holmén, Hans

Nationalencyklopedin, wahhabism.

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/wahhabism> (hämtad 2018-01-03)

Nussbaum, Martha C, (2002) kvinnors liv och sociala rättvisa, ett försvar för universella värden, Göteborg: Daidalos,

Thunander, Tina (2011) Resa i sharialand, ett reportage om kvinnors liv i Saudiarabien, Stockholm: Leopard

Trofin, Liliana & Tomescu, Madalina, Women's rights in the middle east. Contemporary Readings in Law and Social Justice Volume 2(1), 2010, pp. 152-157

UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), *UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women: Combined Initial and Second Periodic Reports of States Parties, Saudi Arabia*, 29 March 2007, CEDAW/C/SAU/2,

Women for Reform, Shadow Report on SAUDI ARABIA, Convention for the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women (CEDAW) November 2007 (English Version) Revised 2 Jan 2008

http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/SAU/INT_CEDAW_NGO_SAU_40_10011_E.pdf

Zuhur, Sherifa, Women and empowerment in the arab world, Arab Studies Quarterly; 2003; 25 s. 17-38